№ 118 Յունիսի 30 (Յուլիսի 12) 1881 Յունիսի 30 (Յուլիսի 12) № 118

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր երկաթուղիները.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Վաղարշապատից. Նամակ խմբագրին. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. «Մասիս» լրագրի յօդուած. Արեւելեան-Ռումէլիա. Ֆրանսիա. Նամակ Թիւրքիայից.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՄԵՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐ

Ընթերցողը կը կարդայ „Մշակի" ներկայ համարում միջազգային հեռագրական ընկերութեան մի հեռագիր այն սարսափելի անցքի մասին, որ պատահեց այս օրերս Ռոստով-Վլադիկավկասեան երկաթուղու վրա: Նշանաւորն այն է, որ, ինչպէս հաւատացնում են, այդ երկաթուղու հետ դժբաղդութիւնները գրեթէ ամեն տարի պատահում են, գրեթէ միշտ մի և նոյն տեղի վրա:

Ճանապարհը Ռոստովից մինչև Վլադիկավկաս հարթ ու հաւասար է, գնացքները երբէք շատ մեծ արագութեամբ չեն շարժվում,—ուրեմն այդ տեսակ դժբաղդութիւնների պատահելը կարելի է վերաբերել միմիայն նոյն իսկ երկաթուղու վատ շինութեանը և ծառայողների անհոգութեանը: Մի՞թէ ճշմարիտ մեր ինժեներների համար մարդկային կեանքը աւելի քիչ նշանակութիւն ունի, քան թէ իրանց անձնական նիւթական շահերը: Մի՞թէ ճշմարիտ երկաթուղու վագոնների մէջ նստելուց առաջ մարդը պէտք է իր կտակն անի....

Հեռագիրը հաղորդում է, որ ինն մարդ սպանված են, տասն և չորս հոգի ծանր կերպով վիրաւորված են, որոնցից երեւի շատերը դարձեալ կը մեռնին, կամ ամբողջ կեանքի համար այլանդակված կը մնան, և բազմաթիւ մարդիկ թեթև կերպով վիրաւորված են: Եւ այդ տեսակ անցքեր պատահում են ամեն տարի:

Ահաւասիկ Ռոստովի երկաթուղին վաղուց է որ յայտնի է իր մեծ անկարգութիւններով. դժբաղդութիւններ, գողութիւններ,—ամեն բան պատահում է այդ գծի վրա: Ամեն տարի գրեթէ նոյն տեղի վրա դժբաղդութիւն է պատահում, ամբողջ վագոնները փշրվում են, բազմաթիւ մարդիկ սպանվում և վիրաւորվում են,—իսկ գծի վարչութիւնը դժբաղդութեան նոյն իսկ հետեւեալ օրը մի կերպ, ինչպէս ասում են, ձախ ձեռքով, պնդացնում է ռելսները,—և ահա երթեւեկութիւնը նորից սկսվում է:

Երբ, վերջապէս կաղատվինք մենք շահասէր, իրանց անձնական շահերի համար ուրիշի կեանքը գոհող ինժեներներից ու պաշտօնեաներից, երբ վերջապէս կը սանձահարվի անհոգութիւնը, եսականութիւնը, երբ վերջ կը դրվի գործ կատարող մեքենապետների ու ծառաների հարբեցութեանը, որոնց ձեռքին է յանձնվում հարիւրաւոր քաղաքացիների կեանքը:

Մեր կարծիքով, հարկաւոր կը լինէր մտցնել և մեզ մօտ երկաթուղու վրա ճանապարհորդների կեանքի ապահովութիւնը: Մի չնչին պրէմիա վճարելով նոյն իսկ տոմսակ առնելու ժամանակ, ճանապարհորդը ապահովում է իր կեանքը ճանապարհի դժբաղդ պատահարների դէմ՝ քսան, երեսուն, քառասուն հազարով: Դա կը լինէր մի միջոց որ կը ստիպէր գծի վարչութեանը աւելի ուշադիր, աւելի զգոյշ, աւելի ճիշդ լինել, քանի որ նա աչքի առաջ կունենայ թէ դժբաղդ անցքից յետոյ նա ամեն անգամ ստիպված կը լինի հարիւր հազարներ վճարել վնասվածների ընտանիքներին:

Նիւթական հաշիւը միակ միջոց է որ կարող է սանձահարել շահասէրների կամայականութիւնը:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ

Յունիսի 19-ին.

Հասած լինելով Վաղարշապատ ես այցելեցի և Էջմիածնի վանքը: Բաւական անհոգ դրութեան մէջ է վանքը ամեն կողմից: Ներսէսից շինած լճակը, եթէ այն դրութեան մէջ մնայ, ինչպէս նրան այժմ պահում են, մի տաս տարուց յետոյ կատարելապէս կանհետանայ: Քարիր ասէք, փալաս ասէք—ամեն բան գցում են լճի մէջ. յատակը լցվել է կեղտով, ջուրը հոտում է: Լճի մէջ եղած ձկները օվ ուզում է՝ վերցնում է: Անտառը, որ նոյնպէս իր գոյութեամբ Ներսէս հինգերորդին է պարտական, հետզհետէ կորչում է. ծառերը անողորմ կերպով կտրատում, կլտրում, ոչնչացնում են:

Մտայ սեղանատուն. ինձ վրա շատ անախորժ տպաւորութիւն ունեցաւ վանքի ծառաների, չաթիրների, տիրացուների վարմունքը վարդապետների և մինչև անգամ մի քանի եպիսկոպոսների հետ: Չը նայելով օտար մարդու ներկայութեան այդ բոլոր ստորադրեալները ամենակոպիտ և անվայել կերպով խօսում և վարվում էին վարդապետների և մի քանի եպիսկոպոսների հետ. մարդ կը կարծէր որ նրանք են մեծաւորները, իսկ վարդապետները նրանց ստորադրեալներն են: Ես հետաքրքրվեցայ իմանալ թէ ինչ է պատճառը որ տիրացուներն ու ծառաները այդքան երես էին առել. ինձ պատասխանեցին. «չենք համարձակվում նրանց մի բան պատասխանելու, ամեն բան համբերում ենք, որովհետև գիտենք թէ մեր ամեն մի խօսքը Մանկունուն կը յայտնեն, այդ տիրացուներն ու ծառաները բոլորն էլ Մանկունու լրտեսներն են և մեզ շատ հեշտութեամբ կարող են վնասել»:

Այնուհետև ես մտայ տպարան, Էջմիածնում հրատարակված մի քանի գրքեր առնելու համար: Գրքերն առայ, փողը վճարեցի մի վարդապետին, որ երևի գրադարանապետ է, բայց փողը ստանալով ինձանից, նա ոչ ստացական տուեց ինձ, ոչ էլ մատեանի մէջ նշանակեց: Ինչպէս երևում է այդ բոլոր գրքերը անկօնտրոլ են ծախվում և փողը մտնում է նոյն իսկ գրադարանապետի գրպանը:

Մի ուրիշ օր մնալով Վաղարշապատում իմ մասնաւոր գործերով, ես առիթ ունեցայ ծանօթանալ մի սղնախեցի հայ երիտասարդի հետ, որ եկած էր այստեղ խնդրելու որ իրան թոյլ տան պսակվել մի հայ օրիորդի հետ, որի հետ ամուսնանալը Էջմիածինը չէ թոյլ տալիս երիտասարդին, ասելով որ օրիորդը հեռու ազգական է ամուսնացող երիտասարդի: Պսակը, ուրեմն չը հաս է համարված: Երիտասարդին խորհուրդ տուեցին անձամբ գիմել իրան Մանկունուն, բայց սա չընդունեց երիտասարդին: Այն ժամանակ նրան խորհուրդ տուեցին գրել Մանկունուն մի խնդիրք, և ծրարի մէջ դնել մի 100 րուբլի: Այդպէս էլ արաւ խեղճը, բայց մերժում ստացաւ քիչ օրից յետոյ, թէև 100 րուբլի էլ երբէք յետ չը ստացաւ: Վերջը մենք իմացանք որ մերժման պատճառը փողի քչութիւնն էր. չըհաս պսակներ հասցնելու համար Էջմիածնի մ ա ղ ա ն դ ա ն 2000 րուբլի է եղել: Բայց այդքան փող երիտասարդը չունէր, աղքատ մարդ լինելով:

Յուսահատված նա վերադարձաւ Սղնախ:

Մի օր պտտելով անտառի չուրջը ես հանդիպեցայ մի խումբ հայ գիւղացիների, որոնց խոնարհ, հլու դէմքերից ես եզրակացրի որ խնդրատուներ պէտք է լինէին: Նրանց դէմքի կոպիտ արտայայտութիւնը, նրանց գրեթէ գզլտած, պատառոտած, կեղտոտ գիւղական հագուստը վկայում էին թէ տգէտ, չքաւոր գիւղացիներ էին: Ես հետաքրքրվեցայ և մօտեցայ նրանց: Իմ հարց ու փորձերից ինչ իմացայ. որքան զարմացայ ես տեղեկանալով, որ այդ հինգ վեց հոգուց բաղկացած գիւղացիների խմբի գիտաւորութիւնն էր ք ա հ ա ն ա յ ձեռնադրվելու.... Նրանցից իւրաքանչիւրը մի չորս, հինգ հարիւր րուբլի էին բերել իրանց հետ և պէտք է գիւղական քահանայ ձեռնադրվէին: Կարող էք երևակայել ինչ քահանաներ կը լինեն սրանք. կոպիտ, անտաշ, անուս, անգրագէտ.... Չորս, հինգ հարիւր մանէթի շնորհիվ Մանկունին նրանց քահանայ կը ձեռնադրի և ահա նրանք կը դառնան ժողովրդական դաստիարակիչներ, ժողովրդին բարոյականութիւն և Աստուծու խօսք քարոզողներ...

Ինչպէս չըհաս պսակներ հասցնելու համար Էջմիածնի մ ա ղ ա ն դ ա ն 2,000 րուբլի է, այնպէս էլ քահանայ ձեռնադրելու մ ա ղ ա ն դ ա ն 500 րուբլի է:

Հաստատ աղբիւրից ինձ հաղորդեցին որ անցեալ 1880 թւի ընթացքում Մանկունին ձեռնադրից այդպիսով 150 քահանայ: Եթէ իւրաքանչիւր ձեռնադրութիւնը 500 րուբլով հաշւենք, ահա ձեզ տարեկան 75,000 րուբլ պատկառելի գումարը, որ ամենաքիչը ստանում է Մանկունին միմիայն քահանայ ձեռնադրելու գործից: Այժմ հասկանալի է թէ ինչի վանքը աշխատում է ամեն տեղից վերցնել թեմական առաջնորդներին. սրանք իրաւունք ունէին քահանայ ձեռնադրելու, բայց այժմ, որովհետև քահանաներ այլ ևս գաւառներում չեն ձեռնադրվում, բոլոր ցանկացողները գալիս են Էջմիածին և փողերը, որոնք պէտք է բաժանվէին առաջնորդների մէջ, ամբողջութեամբ մտնում են, որպէս նոր և հաստատ աղբիւրների արդիւնք, Մանկունու լայնածաւալ գրպանը:

Ես մեկնելու եմ Էջմիածնից բաւական տխուր յիշողութիւններ տանելով ինձ հետ հայոց ազգի այդ սրբավայրի մասին:

* * *

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Մոսկվա, Յունիս

Ուղարկելով ձեզ նուիրատուութեան ցուցակի հետ 134 ր. 30 կ., որ նուիրել են Մոսկվայի հայ ուսանողները յօգուտ Վանայ սովելոց—խնդրեմ մեծապէս հասցնէք այդ գումարը ուր հարկն է և նուիրատուութեան ցուցակը տեղաւորեք ձեր պատուական թերթի մէջ: Ահա այդ ցուցակը: Իւրաքանչիւրը 10 րուբլ—բժ. Զարգարեանց. Գր. Խ., Ս. Մամիկոնեան, Մ. Միրզոյեան, Գ. Միրզոյեան, Յ. Տէր-Զաքարեանց. Իւրաքանչիւրը 5 րուբլ.— Լ. Բէկ-Յովսէփ, Խ. Բահաթրեանց, Գ. Տէր-Պետրոսեանց, բժ. Կոնդուրալեանց, Ա. Ղուլիճանեանց, Աֆթանդիլեանց, Թալիրեանց. Իւրաքանչիւրը 3 րուբլ—Խաչատրեանց, Բ. Սարգսեանց, Յունանեանց, Խուդաբեանց, Շահրիար, Զ. Անդրիասեանց. Իւրաքանչիւրը 2 րուբլ—Ռ՞ն—, Թանդոյեանց, Ա. Խան—Աղեանց, Էնիկոլոպեանց, Աղ. Քալանթար, Տէր-Յակոբեանց. Իւրաքանչիւրը 1 րուբլ—Դադեանց, Լխսկեանց, Ստեփանեանց, Գէյգարխանեանց, Յարութիւնեանց, Աւ. Քալանթարեանց, Ամիրխանեանց, Ս. Յովհաննիսեանց, Շահիկեանց, Ս. Տօնեանց.—ընդամենը—135 րուբլ՝ փոստի ծախս—70 կ. մնում է հարիւր երեսունը չորս րուբլ — 30 կպ.:

Գր. Խալաթեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ծաղկաձոր, 22 յունիսի

Ձեր լրագրի 105 համարում տպված բժիշկ Տիգրանեանցի, Երևանից գրած նամակի նիւթի մասին, թոյլ տուէք մի քանի խօսք ասել:

Գոների վրա կպցնվող թղթերի պատճառաւ, լօտօ խաղացող տիկինները մի անտեղի զրպարտութիւն բարձեցին իմ վրա, իբր թէ ես եմ խմբագրողը: Երես առ երես և աղնիւ խօսքով աշխատեցի հաւատացնել մի երկու տիկիններին, այդ, այնպէս ասած, լօտօ խաղացող խմբի գլխաւոր անդամներից փոքր ի շատէ համոզողներին, թէ ես չեմ և մինչև անգամ չը գիտեմ թէ ովքեր են այդ թղթերի կպցնողները, բայց ոչինչ չօգնեց, չուզեցին հաւատալ և շարունակեցին այստեղ այնտեղ ասել, թէ «նա է, նրա գործն է» և այդպիսով զրկեցին ինձ մի երեկոյի հարամնիքից, (ужасно....) և ստիպեցին գիմել տպած խօսքի: Յարգելի տիկիններ, ես տեղեկութիւն չունեմ այդ թղթերից. նոյնը կարող եմ ասել և իմ ընկեր Տ. Ն. մասին, դարձեալ չէք հաւատում, ձեր կամքն է:

Մի քանի խօսք էլ պ. Տիգրանեանցին:

Գովարանել մի չեղած բան, ասել, որ մեր Երևանի կիները ձգտում են մտաւոր կեանք վարել և այդ մտաւոր կեանքը եղրափակել լօտօի խաղի մէջ, դա խղճի դէմ է, պ. բժիշկ:

Մի քանի խօսք կասեմ երևանցի կնոջ մտաւոր զարգացման մասին, և դուք չը գտաք թէ կիրք է գործ դրել իր խօսքերի մէջ, որովհետև կնոջ դէմ կիրք գործածելը ամենաճայրայեղ ցածութիւն է: Ասէք խնդրեմ, ինչ մտաւոր զարգացում կարող է լինել մի շրջանում, ինչտեղ չէք գտնի մի կին, որ միջակ գրագէտ լինի իր մայրենի լեզուոմ (ռուսերէնի կողմից մի հարցնէք անգամ:)

Էլ ինչպէս էք մեղադրում երիտասարդութեանը՝ թէ նա չէ զբաղեցնում կանանց խելքը ու միտքը, չէ կազմում երեկոներ, չէ կարդում դասախօսութիւններ: Մի՞թէ դուք համոզված էք թէ ձեր դասախօսութեանը ներկայ եղող մի քանի կիները, այն պարզ դասախօսութիւնից մի փոքր բան աւելացրին իրանց մտաւոր պաշարի վրա. ոչ, սաստիկ սխալվում էք. ներկայ եղողները ձեզ համար էին, որովհետև նորութիւն էր նրանց համար դասախօսութիւնը, իսկ ձեր գոված, մտաւոր կեանք սիրող տիկինները հանդարտ նստած լօտօ էին խաղում, լաւ իմանալով, որ այն երեկոյ դուք դասախօսութիւն ունէք:

Երևի դուք այս մի երեւոյթն էլ կը վերաբերէք նրանց մտաւոր զարգացմանը, երբ խաղի ժամանակ մի օտար տիկին նկատում է թէ ինչու, փոխանակ ասելու барабанни палочка, шестъ, четирнадцать, туда суда և այլն, չէք ասում մի և նոյնը ձեր մայրենի լեզուով. մի քանիսները նկատում են, թէ հայերէն չէ սազում.... Ահա ձեզ մտաւոր կեանքի եռեից վազող կիները:

Ի զուր էք ասում, թէ փակված կինը խօսում է իր դրացու հետ պատի վրայով, անյայտ է թէ ինչի վրա (զրպարտութիւն թէ սիրոյ համբոյրներ): Այո, պ. բժիշկ, զրպարտութիւն է ձեր կողմից այդպէս գրելը, որովհետև և մի օրինակ անգամ չէք կարող ցոյց տալ, որ հայ կինը խօսէր իր դրացի տղամարդի հետ, այն էլ պատի վրայով:

Լօտօ խաղալը, խելքի գործողութիւն և ժամանակի պահանջմունքների հօսանք էք համա-

ռում՝ չը գիտեմ, միայն կարծեմ ծայրայեղութեան էք դիմում։

Հերքելու կարօտ կէտեր շատ կան ձեր նամակի մէջ, միայն չարժեն։

Թումաս Մեհերեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ քաղաքային վարչութիւնը խնդրում է մեզ յայտնել որ վարչութեան մէջ ամեն օր, առաւօտեան 9 ժամից մինչև 1 կէսօրից յետոյ բաց է ստորագրութիւն յօգուտ Թիֆլիսում հիմնելի որբանոցի, կայսր Ալէքսանդր II-ի անունով։

ՇԱՄԱԽՈՒՑ պ. Էմմանուէլ Փիրբուդաղեանցից ստացանք 8 րուբլ հետևեալ նամակով։ «Ես և իմ տունս ուրախութեամբ պարտաւորվել էինք հինգ ամիս շարունակ ամսական ութ րուբլ զոհել մեր Թիւրքիաբնակ հայ սովատանջ եղբարց։ Չորս ամսվայ համար ուղարկել եմ, այժմ ուղարկում եմ մնացեալ 8 րուբլ և խնդրեմ բարեհաճել իր պատկանեալ տեղը հասցնել։»

Ստացանք ՄՕԶԴՕԿԻՑ 20 ր. 8 կ. յօգուտ Վանի կողմերին պատահած երկրաշարժից վնասվածների, որ մի երեկոյթում ժողովեցին իրանց մէջ հաւաքված երիտասարդ ուսանողները։ Այդ փողը մեզ ուղարկեց Գ. քահանայ Տուրփայեան։

ՄՕԶԴՕԿԻՑ մեզ հաղորդում են որ յօգուտ Հայաստանի երկրաշարժից վնասվածների պ. Դ. Աւանեան դիտաւորութիւն ունի շուտով մի կօնցերտ տալ։ Ցանկանում ենք երիտասարդին կատարեալ աջողութիւն։

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ մեզ հաղորդում են, որ յունիսի 15-ին հայ սիրողները քաղաքային ամարային թատրօնում մի ներկայացում տուին բարեգործական նպատակով։ Թատրօնը լի էր և ներկայացումը, ինչպէս հաղորդում է մեր թղթակիցը, աջող է եղել։

ԹԻՖԼԻՍԻ հեռագրատան բաժինը յունիսի 27-ից արդէն բացվել է, Դվօրցօվայա փողոցի վրա, Արծրունու գալէրէում։ Մուտքը չարքի կողմից է։ Թելը անց է կացրած այդտեղից մինչև գլխաւոր հեռագրատունը, այնպէս որ հեռագիրներն ուղղակի այդտեղ են ընդունվում և ուղարկվում։

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Սպառվեցաւ այստեղ մօտ օրերում 70 օրինակ «Հրապարակախօս ձայն» գրքից։ Այս գիրքը անգնահատելի է գնահատողների համար, բայց շատերը դժուարանում են հատուցանել 2 րուբլ և ունենալ մի օրինակ այս գրքից։ Խորհուրդ ենք տալիս այստեղի Չէրքէզեաններին գնել մի մի հատ Շահազիզեանի գրքից և կարդալ. գուցէ Չէրքէզեանի և նրա նմանների մէջ կը տեսնեն իրանց տիպը։»

Մեզ գրում են ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ։ «Յունիսի 16-ին, Արղութեան օրիորդաց դպրոցում աշխարհագրութեան հարցաքննութեան ժամանակ մի վարժապետ, որի անունը ամենքը գիտեն, բայց որին ես արհամարհում եմ անուանելու, խայտառակ կերպով վարվեց տեսչի հետ հրապարակապէս։ Տեսչի պատիւը վիրաւորված է, վիրաւորված է գզալի կերպով և ուսումնարանի պատիւը։ Կը սպասենք թէ ինչ անօրէնութիւն կառնէ այս մասին ուսումնարանի հոգաբարձութիւնը։ Այսպէս է միշտ մեր հասարակութիւնը. մինչև որ չը փորձեն նստել նրա գլխին, նա չի իմանայ թէ ինչ տեսակ խարդախ մարդկանց հետ գործ ունի։»

Մի պարոն խնդրում է մեզ տպել հետևեալ նկատողութիւնը։ «Մի քանի ամիս սորանից առաջ «Մշակի» համարներից մէկում ուրախութեամբ կարդացինք պ. Աղասի Մէլիք-Ադամեանի մի նամակ, որով պարոնը յայտարարում էր թէ բաց է անում Հաւլաբարում մի ընթերցարան։ Ուրախութեամբ ամեն օր սպասում էինք որ ահա այսօր կամ վաղը կը բացվի ընթերցարանը, բայց դժբաղդաբար անցան ամիսներ և ընթերցարանի յիշատակը փոքր առ փոքր անյայտացաւ։ Ցանկալի կը լինէր, որ պարոնը օգուտ քաղէր իր ձեռք բերած խրատներից և բազմաթիւ ստորագրողներից, որոնց թիւը, ինչպէս ասում են 200-ի է հասնում, և բանար ընթերցարանը։»

Մենք իմացանք որ Նէրսիսեան դպրոցի տեսուչ Արշակ Նահապետեան և նրա օգնական Ամիրան Մանդինեան կանչվեցան յանկարծակի կերպով Էջմիածին։ Ասում են որ յունիսի 26-ին երկուսն էլ ուղևորվեցին դէպի Էջմիածին,

Մի ծիծաղելի լուր։ Այն օրից երբ երևեցաւ երկնքի վրա գիսաւոր աստղը, Թիֆլիսի ժողովուրդը այլ և այլ յիմար մարգարէութիւններ սկսեց անել։ Մի մարդ բաց է անում Էֆիմէրդին և գտնում է նրա մէջ այն գուշակութիւնը որ իբր թէ շուտով ջրհեղեղ կը լինի։ Այդ լսելով նրա ծանօթը, որ շինութիւն ունէր, վճռում է դադարեցնել շինութիւնը ասելով. «Ահա շուտով ջրհեղեղ կը լինի, այլ ես ինչիս է հարկաւոր շինութիւնս»

ՄՕԶԴՕԿԻՑ մեզ գրում են։ «Քաղաքիս հայ օրիորդական դպրոցում, ուր տիկին Տէր-Գէոնդեանից յետոյ ձեռագործութիւնը և կարը մասամբ ընկած էին, այժմ նորից վերականգնած են, ներկայ վարժուհու, օրիորդ Մահտեսեանի անխոնջ աշխատութեամբ։ Մօզդօկի օրիորդական դպրոցի և նրան կից թատրօնական դահլիճի հոյակապ շինութիւնները արագ կերպով առաջ են գնում նրա հիմնադիր պ. Գանջումեանի անդուլ հոգացողութեամբ։»

«Кавказъ» լրագրում կարդում ենք որ 27-ին յունիսի օրիորդ Աստղիկ ուղևորվել է դէպի Կ. Պօլիս, փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղով։ Երկաթուղու կայարանում հաւաքվել են օրիորդին ճանապարհ դնելու համար նրա պաշտօնեաներն ու բարեկամները։ Վագօնը, որի մէջ նստեց օրիորդը, լցվեցաւ ծաղիկներով։ Նոյն րօպէին ներկայացրին օրիորդին «Մշակի» վերջին համարը որի մէջ տպված էր թատրօնասէր ստորագրութեամբ յօդուածը։ Աստղիկ «Մշակի» համարը և Սունդուկեանցի պատկերը ձեռին, շրջապատված փունջերով, մեկնեցաւ Թիֆլիսից։

«Кавказскій Курьеръ» լրագիրը համակրութեամբ արտատպեց իր վերջին համարներից մինում «Մշակի» առաջնորդող յօդուածը «Կովկասեան համալսարանի» մասին։

Մեզ գրում են Ալէքսանդրապօլից որ մտադրութիւն կայ առաջիկայ սեպտեմբերին բանալ III-րդ դասատուն Արղութեան օրիորդական դպրոցում, որ այժմ բաղկացած է երեք պատրաստական և I և II դասատներից։

Շնորհակալութեամբ ստացանք չորս հատ հայերէն գրքոյկներ կրօնական բովանդակութեան, որոնցից երկուսը «Ճառ մխիթարութեան» և «Աղօթք անձամ եսս» տպված են Բագուի մէջ, 1871 և 1874 թուերին, իսկ երկուսը «Բարի լուր» և «Աւետիք» տպված են Թիֆլիսում 1880 և 1881 թւին, Յ. Մարտիրոսեանցի տպարանում։ Այդ բոլոր գրքոյկներն էլ թարգմանութիւններ են երևում։ Մինը «Ճառ մխիթարութեան» թարգմանել է Ա. Վարդանեանց։ Միւսների թարգմանիչների անունները անյայտ են մեզ, միայն մինի տակ, այն է «Բարի լուր» բրօշիւրի տակ յիշված է որ դա թարգմանված է ռուսերէն «Благая Вѣсть» գրքոյկից։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

„ՄԱՍԻՍ" ԼՐԱԳՐԻ ՅՕԴՈՒԱԾ

Հետևեալ հատուածներն Երևանէն գրուած նոր նամակէ մը քաղուած են։

„Տեսնելով աշխարհիս փորձերը, թերահաւատ մարդն անգամ սկսում է ակամայից հաւատալ թէ չը կայ ոչինչ որ թաքչի․ այո՛, հազար անգամ սուրբ են Յիսուսի խօսքերը… Ինչպէս անցի վերը, Պետերբուրգի երկու յ ա յ տ ն ի անձինք, ծածկվելով այսչափ տարի „ազգասէրի" վերարկուով, վերջապէս մերկացան և ի՞նչպէս—որ և իցէ մի հատ նամակից, որը տպված էր Մ ա ս ի ս ի մէջ, իսկ յետոյ արտատպած Մ շ ա կ ի ց։ Այդ օրհասական նամակը կատարեց այն, ինչ որ չը կարողացաւ վերծանել տասնեակ տարիներ ամբողջ հայ լրագրութիւնը. նա կարողացաւ սթափեցնել համայն հայ հասարակութիւնը և դարձնել նորա ուշադրութիւնը այն մարդերի վրա, որոնց ձեռքին էր ազգի տուրքը, Էջմիածնի չ ո ր ս հ ա ր ի ւ ր հազար րուբլը։ Էջմիածնի գլխաւոր պրօկուրօրը սովոված գտնվեցաւ բողոքել կաթուղիկոսի բերանից, բայց ո՛րչափ անյաջող. խօսելով աթոռի փողերի մասին, նա ոչինչ չասեց այդ աթոռը 1867-ից յետոյ մտած գումարի մասին, այլ խօսեց միայն տասն ու երկու տարի առաջ տեսած հաշիւների համար, մինչդեռ յայտնի է, որ այդ հաշիւները վերաբերվում են գրեթէ Մատթէոս կաթուղիկոսի ժամանակին. ուրեմն Էջմիածնի ընդհանուր պրօկուրօրը ձգտելով Մ ա ս ի ս ի երևան հանած սոսկալի գեղծումը գոցել, Էջմիածնի գործը աւելի փչացրեց. ի՞նչ արած երբ ոչինչ բան չէ անցնում աշխարհում անպատիժ… Այսպիսով Մ ա ս ի ս նետած կայծից սկսեց գոյանալ մի հրդեհ, որը մարելու համար ոչինչ միջոց չէ կարողանում գտնել Էջմիածինը. այս քանի օրերս անցաւ Մօսկվայից Պետերբուրգ կաթուղիկոսի յատուկ պատուիրակ Աղաֆիրեան եպիսկոպոսը. հասարակաց ձայնը հաստատում է միահամուռ, որ նա ունէր իր մօտ կաթուղիկոսի սեփական նամակը, որով նա աղաչում է Պետերբուրգի երկու ա զ գ ա ս է ր ն ե ր ի ն խղճալ իր վրա և ազատել պատասխանատուութիւնից ազգի առաջ, բայց երբ ա զ գ ա ս է ր անունը եղել է միայն մի պատրուակ չ ո ր ս հ ա ր ի ւ ր հազար րուբլ գանձը իրանց ծիրաններ գցելու համար, արդեօք հնարի՞ն կը լինի կաթուղիկոսական օրհնանքով կամ անէծքով այդ գանձը յետ կորզել. հարկաւոր չէ առանձին հետախուզութիւն ունենալ այս թշուառ բանակցութեան արդիւնքը գուշակելու համար…

„Բայց մի բան, որ ամենից աւելին է զարմանալի այս տխուր պատմութեան մէջ, այդ մեր ազգային մամուլի կուրութիւնն է. և յիրաւի, գիտենք թէ Մ ա ս ի ս ը մատնացոյց չը լինէր այս սոսկալի ազգային գեղծման համար, միթէ՞ ոչ ոք ուրիշը չը պիտի իմանար այս և շարունակէր գովաբանել նոցա, որոնք վամպիրի դեր կատարելով պիտի փառաբանվէին ամբողջ ազգից ա զ գ ա ս է ր ի պայծառ անուններով… էլ ի՞նչ խրախոյս և ի՞նչ բառ հարկաւոր էր գործածել ի ս կ ա կ ա ն ազգասէրների համար, երբ ազգի վերջի լուման գրաւողները պիտի հ ա յ ր ե ն ա ս ի ր ո ւ թ ե ա մ բ փայլէին. երբ Նալբանդեանցներ, Նազարեանցներ և Միանսարեանցներ մատնութեան զոհեր լինելով իջան գերեզման, ազգի կողմից մի համակրութիւն չը գտնելով, միթէ՞ անիրաւութիւն չէ, որ այդ նահատակների մատնողները ամեն տեղ յարգվեն, ամենի առաջ պատիւ վայելեն… Ո՛չ, այսպիսի բան երկար ժամանակ չէ՛ր կարող անպատիժ մնալ և ահա՛ կարծես Աստուծու վրէժխնդրութիւնը Մ ա ս ի ս ի ն իր համար խարազան ընտրեց այդ մարդիկը պատժելու համար։ Ամեն ազնիւ հայ, իմ կարծիքով, պիտի դատաւոր կանգնի այս գործի մէջ և ուշի ուշով հետամուտ լինի Մ ա ս ի ս ի յայտնած գեղծման ընթացքին, որից հետ պարտ է իր հանդիսաւոր շնորհակալիքը յայտնել այդ լրագրին, որի շնորհիւ միւս անգամ չի կրի ազգը այսչափ ծանր նիւթական և բարոյական զոհեր. ուրեմն սպասենք Աղաֆիրեանցի բանակցութեան վերջաւորութեան, և տեսնենք թէ երկու „յայտնի ազգասէրներ" ո՛րչափ պիտի անխնայ վարվե՞ն ազգիս չ ո ր ս հ ա ր ի ւ ր հազար րուբլու հետ, որչափ Նալբանդեանցի կեանքի հետ, թէ պիտի սարսին վերջապէս ազգի գայրոյթից։"

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՌՈՒՄԵԼԻԱ

Վերջին անցքերը բօլգարական իշխանութեան մէջ մեծ տպաւորութիւն գործեցին Ֆիլիպօպօլի ազգաբնակութեան վրա և վրդովեցին բօլգարացի բոլոր ազգասէրներին. Մայիսի 31-ին մի մեծ ժողով կայացաւ բէլական ուսումնարանի շինութեան մէջ։ Այդ ժողովին մօտ 2,000 մարդիկ մասնակցեցին, իսկ այդ թիւը Ֆիլիպօպօլի համար չափազանց մեծ է։ Ժողովի նախագահը խելացի կերպով կատարում էր իր պարտականութիւնները։ Մի քանի ճառախօսներ յարձակվեցին իշխան Ալէքսանդրի հակասահմանադրական քաղաքականութեան վրա։ Ժողովի վերջանալու ժամանակ կարդացվեցաւ խօրվատական ուսանողների ազդարարութիւնը բօլգարական ժողովրդին, որ ընդունվեցաւ միաբան ծափահարութիւններով։ Ժողովը հետևեալ վճիռը կայացրեց՝

„Ֆիլիպպօպօլի բնակիչները, հաւաքվելով հիւսիսային Բօլգարիայի գործերի կրիտիկական դրութիւնը քննելու համար, վճռեցին՝ բարձրաձայն դատապարտել Բօլգարիայի մէջ կատարվող հակասահմանադրական գործողութիւնները, ցոյց տալ մեր եղբայրներին այն անդունդը, որ պատրաստում է նրանց համար բօլգարական կառավարութիւնը, ցոյց տալ նրանց սրբազան պարտականութիւնը սահմանադրութիւնը պաշտպանելու համար, որ ապահովում է նրանց ազատութիւնը և միակ գրաւական է բօլգարական ժողովրդի ապագայ զարգացման և բարօրութեան համար։"

Ժողովին ներկայ գտնվող օտարականները և ռուսները զարմացել էին բօլգարացիների զգուշութիւնից և սառնարիւնութիւնից։ Ասում են, որ այդպիսի ժողովներ կը կայանան Արևելեան-Ռումելիայի այլ քաղաքներում։

Տեղական մամուլը, որ առաջ զգուշութեամբ վերաբերվեցաւ Սօֆիայի մէջ կատարված յեղափոխութեանը, այժմ սկսել է սաստիկ յարձակվել իշխանութեան մէջ կատարվող վերջին կարգադրութիւնների վրա։ Մանաւանդ նա զայրացած է զինուորական դատարաններ հիմնելու և մամուլի ազատութիւնը սահմանափակելու դէմ։ Մանաւանդ սաստիկ պախարակում է իշխան Ալէքսանդրի բռնած ընթացքը „Народный Гласъ" լրագիրը, որ աշխատում է արտայայտել ժողովրդի կարծիքներն ու ցանկութիւնները։

ՖՐԱՆՍԻԱ

Վերջին երկու շաբաթների ընթացքում օրից օր սպասվում էր Դիւֆօրի մահուանը։ Դիւֆօրը իրաւացի կերպով համարվում էր երևելի փաստաբան և պետական գործիչ։ Նա չափազանց ազնիւ և խիստ բնաւորութեան տէր մարդ էր։ Դիւֆօր մի ժամանակ Թիէրի գործակիցն էր և հակառակորդը քաղաքական ասպարէզի վրա։ Վերջին տարիների ընթացքում Դիւֆօր հեռացել էր կենում քաղաքական գործունէութիւնից և իր վերջին օրերը անց էր կացնում գիւղում։ Դիւֆօր ծնվեցաւ 1798 թուականին և մասնակցեց վերջին դարի